

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

Zeynep DOYURAN*

Özet: Belirsizlik ve olasılık ifade eden önlem alma yapıları, bilimsel ve teknik metinlerin en önemli özelliklerindedir. Bu çalışmada önlem alma yapılarının gazete makalelerinde de kullanıldığı ancak iletişimsel işlevlerinin bilimsel makalelere göre farklılaştığı savı öne sürülmektedir. Bu çalışmanın bütüncesi 20542 sözcükten ve 43 gazete köşe yazısından oluşturulmuştur. Bu yapıların sıklıkları belirlenmiş ve oluşturulan bütüncedeki sözcük sayısına oranlanmıştır. Bu tip yapıların istatistiksel bakımdan incelenmesi sadece araştırmanın nicel özelliklerini karşılar ve yetersiz olabilir. Bu çalışmada nitel ve nicel inceleme birbirini tamamlayıcı şekilde yapılmıştır. Önlem alma yapılarının bilimsel makalelerde belirsizlik göstermek için kullanıldıkları gazete köşe yazılarında ise hem belirsizlik, hem kesinlik ifade etmek için kullanıldıkları gözlenmiştir. Ayrıca bu tür araçlar, bilimsel metinlerde yüz koruma stratejisi olarak, olumsuz kibarlık ifade ederken, gazete makalelerinde olumlu kibarlık ifade etme aracı olarak da kullanılmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: söylem çözümlemesi, belirsizlik ve olasılık anlatıları, önlem alma yapıları, gazete makale söylemi

Communicative Functions of Hedging Devices in Turkish Newspaper Articles

Abstract: Hedging, the expression of tentativeness and possibility by means of epistemic devices is one of the most important features of technical and scientific texts. In this study, it is hypothesised that hedging can also be applied frequently in popular texts like newspaper articles. The corpus of this study includes 43 articles from various daily Turkish newspapers. The corpus contains 20542 running words. The number of hedging devices was recorded in each article separately and the percentage of hedges with respect to the total number of running words was computed. The quantitative analysis alone might sometimes be insufficient; therefore, both the qualitative and quantitative analysis were complementary in this study. It has been observed that hedging is an indication of textual tool for both imprecision and precision as well as a feature of interpersonal positive politeness in newspaper columns as opposed to scientific articles.

Keywords: discourse analysis, hedges, uncertainty, newspaper discourse

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, köşe yazılarındaki önlem alma yapılarının iletişimsel işlevini açıklamaya çalışmaktır. Önlem alma yapıları, yazarın edimbilimsel kaygılarının dildeki yansımasıdır. Bu çalışmada köşe yazarının kişisel mesafe,

* Dr., Hacettepe Üniversitesi.

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

sosyal statü ve bilgi düzeyi gibi edimbilimsel kaygılarını söz konusu önlem alma yapıları ile nasıl ortaya koyduğu incelenmektedir. Çalışma, genel anlamda bir tür incelemesidir ve diğer tür incelemeleri gibi dilbilimsel boyutta ele alınacaktır. Tür incelemesi; konuya özgü, sosyo-kültürel ve psikodilbilimsel faktörlere dayanan dilbilim ve söylem kaynaklarının kullanılacağı bilgisi özel şekillerde kullanmayı kendisine iletişimsel amaç edinmiş metinleri irdeler (Bhatia, 1993). Tür incelemesinin köşe yazılarına uygulanması, yazar ve okuyucu arasındaki iletişimsel amaç ve süreci içermektedir. Söylemin sınırlarını ve belirleyici özelliklerini köşe yazısı türü belirlediği için önlem alma yapıları da bu bağlamda değerlendirilecektir. Önlem alma yapıları özel bir dil ve biçim kullanımı olduğundan, kullanılan bu dil ve biçim, dinleyici veya okuyucuya yazar hakkında etnik kökenler, sosyal konum, eğitim seviyesi, politik görüş vb hakkında pek çok bilgi verir (Crystal, 1997). Önlem alma yeri ve oranı da yazar hakkında konuyla ilgili bilgisi ve bu bilgiden emin olma oranını gösterir ve aynı zamanda okuyucu ile yazar arasındaki sosyal mesafenin farkını belirtir. Çalışmanın yöntemi istatistiksel biçim incelemesidir. Farklı gazete ve yazarlardan seçilerek oluşturulan bütüncüye dayalı bir çalışmadır. Oluşturulan bütüncedeki tüm önlem alma yapıları hesaplanarak, toplam sözcük sayısına oranlanmıştır ve böylece yazarın bilgisinden ne kadar emin olduğu ya da bilgisinin ve görüşlerinin doğruluğunun ne kadarının tartışmaya açık olduğu gösterilmiştir. Yapılan istatistiksel inceleme ile köşe yazarlarının önlem alma yapılarını ne sıklıkta kullandıkları en çok ne tür önlem alma yapısını kullandıkları ortaya konulmaya çalışılmış; ayrıca bütünceden seçilen örnekler üzerinden ele alınan tüm önlem yapılarının işlevleri tartışılmıştır.

2. Metinde Önlem Alma Yapıları

Yazarın ve okuyucunun rolü metin oluşturmada oldukça etkilidir. Darian (1982: 29), metinde bilgi sunulurken hedef okuyucunun artalan bilgisinin önemini belirtmiş ve hedef kitlesinde eğitim düzeyi düşük, artalan bilgisi eksik okuyucu bulunan yazarların metni üretirken bu tür okuyucunun gereksinimlerini de göz önüne almaları gerektiğini belirtmiştir. Tüm araştırmacılar metni üretirken okuyucunun önemi üzerinde uzlaşırken, hangi metinsel araçların bu amaçla kullanılabilirliği tartışması doğmuş ve metnin bilgiselliğini etkileyen ‘önlem alma yapıları’olgusu ortaya çıkmıştır. Fraser (1996) tümcenin 1) önerme, 2) kip belirleyicileri ve sözcüksel ifadeler olmak üzere iki bölümden oluştuğunu ve bunların çeşitli uzunlukta ve karmaşıklıkta olabileceğini ekliyor. Önermesel olmayan kısım dört temel edimbilim belirleyicisine ayrılıyor; bu da farklı türdeki potansiyel dolaylı ileti demektir. Önermesel olmayan iletilerin edim bilimsel belirleyicileri:

1) *Temel Belirleyiciler*, tümce kipleri ve sözcüksel ifadelerdir—temel iletinin etkisini işaret ederler,

2) *Yorum Belirleyicileri* isteğe bağlıdır—temel iletiye yorum yaparlar,

3) *Paralel Belirleyiciler* isteğe bağlıdır, ayrı bütün bir iletidirler-temel iletiye ek olarak tümcede bulunurlar,

4) *Söylem Belirleyicileri* de isteğe bağlıdır ve temel iletinin bir sonraki iletiyi nasıl etkilediğini belirler.

Her ifade önerme kısmı ve önermesel olmayan edimbilimsel belirleyiciler arasında bütünleyici dağılıma sahiptir. Bu edimbilimsel belirleyicilerden olan *sözcüksel belirleyiciler* önlem alma yapılarını içeriyorlar. Önlem alma yapıları konuşmacılara ve yazarlara değerlendirmelerde kesinlik derecelerini daha doğru iletmelerine yardımcı olur. İnsanlar yazılı ya da sözlü iletişimde sadece bilgi aktarmakla kalmazlar aynı zamanda bilginin ne kadar açık, öğretici ve doğru olduğunu ifade etmek isterler. Hyland (1996) önlem alma yapılarını belirsizlik ve olasılık anlatıları olarak tanımlamaktadır. Aslında bu tür anlatılar bilimsel metinlerin en önemli özelliğini oluşturmaktadır (Crismore, A & Farnsworth 1990). Akademisyenler bulgularının ne olduğunu söylemek yerine 'ne olabileceğini' ya da 'büyük olasılıkla' ne olduğunu söylerler ve böylelikle bilimsel iddaları için kendileri ile eşit hatta bazen daha güçlü aynı meslekteki okuyucularından onay kazanırlar. Bu bağlamda önlem alma yapıları, Brown and Levinson (1978) tarafından ortaya atılan kibarlık stratejilerinden olumsuz kibarlık kavramının ifadesi olmaktadır. Olumsuz kibarlık stratejilerinin amacı yazarı ya da konuşmacıyı okur ya da dinleyiciden gelebilecek eleştirilere karşı korumak ve yazarın ya da konuşmacının karşı tarafın görüşleri için de açık kapı bırakacak şekilde kendi fikirlerini ifade etmesidir. Olumsuz kibarlık yüzü konuşucu ya da yazar için olduğu kadar dinleyici ya da okuyucu için de yararlıdır. Konuşucular fikirlerini önlem alma yapısı kullanarak sunduklarında, dinleyiciden alacaklarını varsaydıkları eleştiriyi uzaklaştırırlar (Hyland 1996). Bu yapılar, en sık önermenin doğruluğuna dair sorumluluk almaktan kaçınma, bir belirtmeyi zayıflatma, aktarılan bilginin bütünlüğünü vurgulama, okuyucu ile hayali bir diyalogda beklenen önemli sorulara cevap verme gibi şekillerde ortaya çıkarlar. Doğru bulma süreci, argümanı hem zayıflatır hem güçlendiren bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında önlem alma yapılarının sadece akademik söyleme özgü yapılar olduğu, gazete makaleleri gibi daha popüler olan, yazarın teknik bilgisinin okuyucudan daha üstün olduğu metinlerde bu tür ifadelere gerek olmadığı düşünülebilir. Oysa önlem alma yapıları popüler bağlamda da sıkça kullanılan yapılardır; fakat, iletişimsel işlevleri bilimsel makalelerden daha farklıdır.

Lakoff (1972), önlem alma yapılarının anlamsal bulanıklığı azaltmak ya da arttırmak için kullanıldığını söylemiştir. Bu tür yapıların önermesel yanlışlığı ortadan kaldırdığı Cohen (1999) tarafından da öne sürülmüştür. Lakoff (1973-459) tarafından aşağıda verilen örnek önermesel yanlışlığın önlem alma yapıları ile ortadan kaldırıldığını göstermektedir.

- 1) Penguenler kuştur.
- 2) Penguenlerin kuş olduğu düşünülmemektedir..

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

Burada kullanılan bilgisellik eylemi hem önermenin kesinliğini azaltmakta hem de aslında diğer kuşlarla aynı özellikleri taşımadıkları fikrini açıklamaktadır. Bu durumda önlem alma yapıları dilin kavramsal sınıflamadaki sınırlılıklarını telafi etmekte kullanılmaktadırlar. Ayrıca bu örnekte önlem alma sözcüğü ile penguenlerin kavramsal rolü belirlenmiş hem de önerme okuyucunun beklentilerine ve dünya bilgisine uygun hale getirilmiştir. Bu şekilde belirsizleştirilmiş bu önerme, söylem katılımcıları arasında paylaşılan bilgi durumuna getirilmiştir (Varttala, 1999). Ayrıca taraflar arasında bilginin doğru temsili ile varılan uzlaş, sonuçların bildiriminin kesinlik taşımasını sağlar.

Önlem alma yapılarından biri olan sıklık belirteçleri de yine önermesel yanlışlığı ortadan kaldırmaktadırlar. Örneğin

- 3) Anaokul öğretmenleri bayandır.
- 4) Anaokul öğretmenleri *genellikle* bayandır.

Burada da yine ilk tümce genelleme içerdiğinden ve yanlışlayacak örnek bulunabileceğinden önermesi yanlış olan bir tümcedir. Ancak genel tümceye eklenen sıklık belirteci tümcenin önermesinin yanlış olmasını önlemektedir. Zhang (1998:23) belirteçlerin içinde buldukları tümce ya da sözcelerde belirsizlik oluşturduğunu ileri sürmektedir. Belirsizlik anlatısı kullanmak, konuşucunun ya da yazarın öznel değerleriyle yakından ilişkilidir. Bir başka deyişle belirsizlik anlatıları göreceli anlatılardır ve 'göndergesel geçirimsizlik' Zhang (1998) içerirler yani göndergesel sınırları kesin olarak belirlenemez. Yazarlar dile getirdikleri görüşleri ile ilgili olarak kişisel yükümlülüklerini azaltmak amacı ile önlem alma yapılarından yararlanırlar. Bu tür belirsizlik anlatıları olasılık anlamı oluşturarak yazarın yanlışlanma olasılığını azaltırlar. Önlem alma yapıları edimbilimsel yönden karmaşıktır ve bu açıdan bakıldığında hangi dilbilgisel yapıların önlem alma yapısı olarak kabul edileceği; iletişimin bağlamı, katılımcıları ve iletişimin edimbilimsel özelliklerine bağlıdır. Önlem alma yapılarını gazete yazılarında inceleyen Zuck and Zuck (1985), yapıların dizilişlerine dikkat çekerek, haber unsurlarının sunuluşlarındaki belirsizliğin önlem yapılarına nasıl yol açtığını göz önünde bulunduruyorlar ve ardından genellikle önlem yapıları olarak kullanılan yapıları sıralıyorlar. Listedeki çoğu yapı, farklı olasılık dereceleri içeren eylem ve belirteç niteliğindeki ifadelerdir. Diğer ifadeler ise, kipler, ettirgen yapılar, sıfatlar ve belirsiz adlardan oluşmaktadır. Çalışmalarda (Salager-Meyer 1994) önlem alma yapıları ikiye ayrılmaktadır; bilgisellik kiplerinin, belirteçlerinin, sıfatlarının ve adlarının yer aldığı koruyucular ve *oldukça*, *genellikle*, *yaklaşık* vb. sıklık belirteçlerinin yer aldığı yakınlaştırıcılar. Ancak Crompton (1997) bu tür sınıflandırmaların çok yönlü dilbilimsel bir olgu olan önlem alma yapılarını açıklamakta yetersiz kalacağını, bazı yapıların her iki sınıfa da girebileceğini belirterek önlem alma yapılarını tanımlarken sınıflamaya karşı olduğunu belirtmiştir. Bendarek (2006), medya söyleminde incelenen önlem alma yapılarının

daha çok doğruluk değerleriyle ilgili olduğunu iddia eder. Önlem alma kavramının, medya söyleminde geniş bir alanı kapsadığından, genellikle koşul tümcecği ve zaman belirteçleri içerdiğinden ve 'güvenilirlik' olgusu ile sınırlandırıldığından bahsediyor. Bu yönüyle bakıldığında önlem alma yapılarının, okuyucunun alan bilgisinin yazarla eşit hatta daha üstün olduğu bilimsel makalelerin bir özelliği olduğu, yazarın alanda bilgi sahibi, okuyucunun ise sıradan insanlar olduğu gazete köşe yazılarında sıklıkla kullanılmayacağı ya da gerek olmadığı düşünülebilir. Bu görüş aslında yanlış değildir ancak bu makalede öne sürülen sava göre bu araçların metindeki işlevleri bilimsel makalelerden farklılık göstermektedir. Bilimsel söylemde önlem alma yapılarının temel işlevi yazarın öne sürdüğü görüşlerinin onay görmesini sağlamaktır (Hyland 1996). Gazete makalelerinin ise böyle bir amacı olmadığından bu tür yapıların işlevi akademik söylemden farklıdır.

3. Önlem Alma Yapılarının İletişimsel İşlevi

Bu tür yapılar, akademik metinlerde biçimin vazgeçilmez bir parçası olup, yazar için önermelerinin kabul edilebilirliğini arttırırken, gazete makalesi gibi popüler metinlerde okuyucu, yazarın önermelerindeki kavramsal doğruluğu değerlendirecek durumda olmadığı için aynı sıklıkta kullanılmazlar; çünkü makale bir konuda bir düşüncüyü, bir görüşü açıklamak, savunmak ya da bilgi vermek için yazılan yazı olarak tanımlanabilir. Makaleler güncel konularda yazarın görüşlerini ve yorumlarını içerir, genellikle ispat ve bilimsellikten uzaktırlar, ancak gazete söyleminde bu tür yazılar ikna edici yazı örnekleri arasında yer almaktadır. Köşe yazıları okuyucunun bilgi, düşünce ve inançlarının doğruluğunu güçlendirir. Yazarlar, bunu yaparken, önermelerini ve düşüncelerini ikna edici biçimde sunarlar ve bunu okuyucularına kabul ettirmeye çalışırlar (Dafouz-Milne, 2008). Gazete makalelerinde okuyucuya öğretilmek ya da telkin edilmek istenen görüş ve düşüncelere yer verildiğinde önlem alma yapıları kullanılır. Bu yapılar, yazıda belirtilen önermelerin doğruluklarına ilişkin belirsizlik yaratırlar ve metnin gerçek değerine olan kısmi bağlılığı ifade ederler. Bu şekilde, okuyucu metni daha kolay anlar ve metnin anlaşılabilirliği artar. Ayrıca, metnin anlaşılabilirliğinin yüksek olması yazar ile okuyucunun daha fazla bilgi paylaşmasına ve okuyucunun kendini yazara yakın hissetmesine yardımcı olur. Kısaca köşe yazarının edimbilimsel kaygılarını ortaya koyduğu kişisel mesafe, sosyal statü ve bilgi düzeyi söz konusu önlem alma yapılarıyla ifade edilmektedir.

Ancak önlem alma yapılarının metinsel işlevlerine bir başka yaklaşım daha vardır. Salager-Meyer'in (1994:154) akademik metinler için vardığı sonuçlara göre, araştırmacının bulgularındaki kesinlik azaldıkça söylemde önlem alma yapılarının sayısı artar. Oysa gazete makalesi gibi popüler metinlerde önlem alma yapıları özellikle kavramsal belirsizlik yaratmak için kullanılır. Bu tür metinlerde bazen tam sayısal ifade vermek ya da kesin göndermeler yapmak, okuyucunun beklentisi bu yönde olmadığından, gereksizdir hatta basit bir sayı ile ifade edilebilecek bir değer, çok kesin ifade edildiğinde okuyucu açısından daha karmaşık ve gereksiz olabilir.

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

Önlem alma yapıları, gazete makalesi gibi okuyucunun artalan bilgisinin olmadığı metinlerde bilgiyi okuyucunun gereksinimine uygun biçimde hafifleterek, onun daha kolay anlamasını sağlayan metinsel araçlardır. Burada daha önce akademik metinlerde üstlendikleri işlevin tam aksini yaparak metnin anlaşılabilirliğini artırırlar. Bu tür metinlerde okuyucu alan hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığından sunulan bilgiyi yargılayacak ya da eleştirecek konumda değildir. Bilginin okuyucuya daha açık ve anlaşılır şekilde sunulmasını sağlayan araçlar önlem alma yapılarıdır. Örneğin bilgisellik kipleri ya da bilgisellik eylemleri kullanılarak metinde sunulan gerçeğin farklı yorumları da olabileceği, bir tek doğru yargının olmadığı mesajı okuyucuya verilmektedir. Önlem alma yapıları, gazete makalelerinde söylenenlerin doğru yorumlanmasını sağlayan güvenlik önlemleri olarak da yorumlanabilir. Bu tür yapılar sayesinde okuyucunun yazarın isteği doğrultusunda çıkarımlar yapması sağlanır. Önlem alma yapılarının bu metinlerdeki işlevi yazar ile okuyucu ilişkisini yakınlaştırmak, araştırma makalelerindeki gibi sanki okuyucu ile yazar aynı artalan bilgisini paylaşıyor muşçasına, okuyucuya yakınlaşmaktır.

Önlem alma yapıları gazete makalelerinde bazen araştırma makalelerindeki gibi benzer bir şekilde bilimsel bir ortam yaratmak ve metinde akademik biçim oluşturarak, okuyucunun üzerindeki etkisini ve inandırıcılığını arttırmak için de kullanılırlar. Aslında genel yapıları çok farklı olmakla birlikte ikna düzeyinin arttığı tartışma ve sonuç bölümlerinde her iki türde de önlem alma yapıları tipik bilimsel söylem özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki türde de bu yapılar ile ikna düzeyi ve inandırıcılık artar.

4. Bütünce ve Yöntem

Çalışmanın yöntemini oluşturan istatistiksel dilbilim, yalnızca örnekler veya metinler arasındaki farklılıkları incelemeyen, aynı zamanda incelenen örneklerin ortak özelliklerini araştıran başlı başına bir çalışma alanıdır (Crystal, 1997). Crystal'a (1997) göre bu tip yapıların istatistiksel bakımdan incelenmesi sadece araştırmanın nitel özelliklerini karşılar ve incelemenin nicel boyutunu doldurmak için biçimbilimsel özelliklerinin de incelenmesi gerekir. Bu çalışmada da nitel ve nicel inceleme birbirini tamamlayıcı şekilde yapılacaktır.

Bu çalışmanın bütüncesi 20542 sözcükten ve 43 gazete köşe yazısından oluşturulmuştur. İncelenen gazeteler "Vatan", "Hürriyet", "Milliyet", "Radikal" ve "Cumhuriyet"tir. Bu gazetelerden farklı köşe yazarlarının farklı tarihlerdeki makaleleri "önlem alma yapıları" açısından incelenmiş, bu yapıların sıklıkları belirlenmiş ve oluşturulan bütüncedeki sözcük sayısına oranlanmıştır. Tüm önlem alma yapılarının sıklığı 422'dir ve bu söylemin yaklaşık %2.5'ini oluşturmaktadır. Bütüncede, Emin Çölaşan'ın Hürriyet Gazetesinde yayınlanan *Kerbela Faciası* (11/08/2007), *Kuzey Irak* (23/06/ 2007), *Vay Vay Vay* (15/08/2006), *Kitaplar Arasında* (01 /07/2007), *Böylesine Maşallah* (30/05/2007), Elif Şafak'ın *Zaman* Gazetesinde Yayınlanan *Milyoner Ve Korsan* (01/03/2009), *Kadınların Mizah*

Duygusu Erkeklerden Daha Mı Zayıf (10/03/2009), *Bir Başka Dilde Yazmak...* (17/03/2009), *İstanbul'da Kadın Olmak* (29/03/2009) *Ve Brüksel Notları* (31/03/2009), *Oral Çalışlar'ın Radikla'de* yayınlanan *En Büyük Seçmen, Başka Büyük Yok* (31/03/2009), *Çözümde Öcalan Faktörü* (29/03/2009), *Düşünce Özgürlüğüne Koşan Darbeciler* (28/03/2009), *Solcular Darbeyle Helalleşsin* (27/03/2009), *Solculuk, Devrimcilik, Liberallik* (25/03/2009), Tuna Kiremitçi'nin Vatan'da yayınlanan *Akşam Nasıl Kurtulur?* (05/12/2008), *Çok Tuhaf Günlük-78* (22/03/2009), *İbrahim Tatlıses Trt 6'ya Geçse...* (02/03/2009), *Issız Adam Benim!* (01.04.2009), *Ayşegül Sıkıntıda (Tabii Ben De)* (23/03/2009), *Çok Tuhaf Günlük-77* (15/03/2009), Can Dünder'in Milliyet Gazetesinde yayınlanan, *Köye Dönüş Mümkün Mü?* (17/03/2009), *Din Devreden Çıkınca...*(31/03/ 2009), *Âşık Veysel Atatürk'le Neden Tanışamadı?* (21/03/2009), *Davut Mu O?* (16/ 03/2009), *Aşk, Seks Ve İzdivaç* (14/02/2009), Oktay Ekşi'nin Hürriyet Gazetesinde yayınlanan, *Kendi Düşen Ağlamaz*, (31/12/2008), *Sivrisinek Saz*, (06/11/2008), *Kafa Karıştırmadan*, (26/10/2008), *Dernekle Soymak*, 02/ 09/2008), *Suçlu Çok*, (31/07/2008), *Haksever Olalım*, (17/06/2008), *Sorumlusu Hükümdür* (28/05/2008), Ali Sirmen'in Cumhuriyet'te yayınlanan, *Dünyada Bugün* (22/03/2009), *Kılıçdaroğlu Baykal Ve CHP' nin Geleceği* (01/04/2009), *Chavez El Besir Bush Ve Eski Bir Paris Anisi* (03/04/2009), Orhan Bursalı'nın Cumhuriyet'te yayınlanan *Seçim Değerlendirmesi* (02/04/2009), Ergin Yıldızoğlu'nun, Hürriyet Gazetesinde yayınlanan (01/04/2009), *Seçim Sonuçları Üzerine İyimser Olmayan Bir Yorum*, Sedat Ergin'in Milliyet'te yayınlanan, *Babacan'dan İnsan Haklarında 'Arka Sıra'doktrini* Milliyet, (10/03/2009), *Başmüzakereci Hisselerini Devretmeli*, Milliyet, (08/02/2009), *Başbakan'ın Gazze Krizi Söylemi Neden Problemlidir*, (27/01/2009), *Arıtman Chp'den İhraç Edilmeli* (20/12/2008), *Çok Özür Dileriz, Yolsuzluk Haberleri Veriyoruz*, (01/10/2008) başlık ve tarihli makaleleri incelenmiştir.

Bu çalışmada önlem alma yapısı olarak ele alınan dilsel yapılar, bilgisellik kipleri *-(y)Ebil-ir*, bilgisellik eylemleri *(önermek, iddia etmek,teklif etmek vb)*, belirteçler *(belki, muhtemelen vb)*, yakınlaştırıcılar *(oldukça, genellikle, yaklaşık vb)*, bilgisellik sıfatları *(varsayımsal, olası, muhtemel, makul, tahmini vb)* ve geçicilik belirten ya da kesinlik göstermeyen bilgisellik adlarıdır *(olasılık, kavram, önsezi vb,).*

5. Nitel Veri İncelemesi

Türkçede bilgisellik kipleri yazarın öznel değerlendirmesini ifade etmekte kullanılır (Kerlake 1996). Türkçe'de bilgisellik kipleri *-(y)Ebil-ir* ile ifade edilmektedir, ancak aynı biçim devingenlik kipi de olabileceğinden metinde bilgisellik kipleri belirlenirken bağlam da dikkate alınmalıdır. Örneğin

1. ...olsa olsa küresel krizin etkileri konusunda Türkiyede yaşanan kötü yönetimin oy kaybına yol açtığı *söylenbilir*.(Ergin Yıldızoğlu, 04,2009, Cumhuriyet)

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

2. ... O zaman Kürt sorununa siyasi bir çözüm savunmak da sizin Kürt sayılmanız için yeterli *görülebilir*. (Sedat Ergin, 01,2007, Milliyet)

3. Başbakan'ın çizgisiyle, Dışişleri Bakanı'nın çizgisi arasında önemli bir farklılıktan *söz edebiliriz herhalde*. (Sedat Ergin, 01,2007, Milliyet)

4. ...yeni arayışlarının bir rolünden *sözedilebilir*. (Oral Çalışlar, Radikal, 03,2009)

5. Ama nedensellik ilişkisinin *kurulabileceği* kanıtların da bu yaklaşım nedeniyle dışlanmış *olabileceğini* söylüyoruz. (Oktay Ekşi, 01.2009, Hürriyet)

7. ...işsizliğin yansıması *belki de* daha da çok siyasal ve ideolojik nedenlerin daha etkili olduğu *söylenbilir*. (Orhan Bursalı,04 2009, Cumhuriyet)

Köşe yazılarında özellikle bilgisellik kiplerinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, yazarın bu kiplerle verdiği bilgilerin doğruluğunun bazen karşıt durumları da olabileceğini gösterir. Bununla birlikte, okuyucuya sunulan bilgideki kesinlik ifadesini de düşürmüştür. Böylelikle genel yargılardan ziyade, kendine özgü genellikteki yargılardan bahsedilmiş olmaktadır. 4 nolu örneğe bakıldığında bilgisellik kipinin kişisiz kullanılmış olduğu görülüyor. Yazar önermenin kesinliği ile ilgili sorun yaşanmaması için önermeleri belirsizlik ifadesi ile yumuşatmak istemektedir. Yukarıda 3 no'lu örnekte yazar, okuyucuya söz hakkı veriyormuş gibi görünerek hem yüz koruma stratejisi uyguluyor hem de aslında okuyucunun iradesini felç ediyor böylece yazı amacına daha kolay ulaşıyor. Birinci çoğul kişi eki de yine sorumluluğu okuyucuyla paylaşarak sunulan düşünceye onları da dahil ederek destek artırmak amacıyla kullanılıyor. Burada yazar sunduğu 'gerçeğin' kendisiyle de onaylı olduğunu okuyucusunun bu yüzden bu 'gerçekleri' kabul etmesi gerektiği mesajını veriyor. Böylece bu kavramların kabullenilmesinin etkinliği artıyor ve okuyucu bilimsel biçimden de uzaklaştırılmamış oluyor.

Belirteçler de genellikle yargının kesinliğini azaltan ifadeler olduğundan önlem alma yapısı olarak kabul edilirler. Belirteçlerin işlevi yazarın ya da konuşmacının ortaya koyduğu görüşlere olan tutumunu ortaya koymaktır (Quirk et al. 1987). Belirteçlerin bir türü olan yakınlaştırıcılar da, özellikle yapılan genellemelerde kullanılmakta, tümcelerin genel tümceler olmasını önlemektedir. Kısaca makale yazarları ortaya koydukları fikirlerinin yanlışlanmaması ya da emin olmadıkları yargılarda kesinliğin azlığını bildiren belirteçleri dilsel önlem alma yapısı olarak kullanılmaktadır. Böylelikle genel yargılardan ziyade, kendine özgü genellikteki yargılardan bahsedilmiş olmaktadır. Örneğin:

8.oylarını düşürdü saptamasını *çok* doğru bulmuyorum (Orhan Bursalı,03,2009, Cumhuriyet).

9. ...hatta *belki bazı* unsurlardan daha az etkili olmuştur. (Ergin Yıldızoğlu, 04, 2009, Cumhuriyet)

10. ...*sadece* krizin etkisi değil, krizin iyi yönetilememesinin etkisi demek *daha* doğru olacaktır. (Ali Sirmen,04,2009 Cumhuriyet)

11. Götürüp İran hududunda İran makamlarına teslim etmeye kalksa *çok muhtemelen* almazlar bile. (Oktay Ekşi,07,2008, Hürriyet)

12.. *Yaklaşık* bir buçuk yıl kadar önce “Deniz Feneri Derneği’nin” marifetlerini yazdığı zaman pek kimse üstünde durmamıştı.(Oktay Ekşi, 04.2008, Hürriyet)

13. Bu bakış ve “biz de sizin insan hakları ihlallerinizi söyleriz ama...” şeklindeki çatışmacı yaklaşımlar, *daha çok* üçüncü dünyaya özgü bir retorik. (Sedat Ergin, 03 2009, Milliyet)

14. ...bu işi adam gibi yapmanın *galiba* başka yolu yok.(Tuna Kiremitçi, 02 2009, Vatan)

Aynı zamanda yuvarlama ifadelerle gereksiz ya da ilişiksiz bilgiden kaçınıldığı gözlenmektedir. Bunu yaparken özellikle kesin olmayan ya da yuvarlanmış sayısal ifadeler kullanılmaktadır. Yazarlar kendi görüşlerinin doğruluğunu aktarırken aynı zamanda farklı yorumlara da yer açmaktadırlar ve öne sürdükleri fikirlere aykırı durumlar olabileceğini işaret etmektedirler. Örneğin:

15. ...sanayii illerinde kaydedilen *yaklaşık* yüzde 10-15lik düşüşler... (Erdal Sağlam, 03. 2009, Hürriyet)

16. ...Erdoğan’ın tek adam yönetimine karşı çıkan oyları, *çoğunlukla* en demokrat sahil bölgelerinde görebiliriz. (Orhan Bursalı, 04. 2009, Cumhuriyet)

17. ...Saadet il genel Meclisinde *yaklaşık* 2 milyon oy aldı. (Can Dündar, 04. 2009, Milliyet)

Bilgisellik eylemleri ise Varttala (1998:185) tarafından ikiye ayrılmıştır. Birinci grupta *iddia etmek, önermek, öne sürmek* gibi bilgisel aktarım eylemleri ikinci grupta ise *ortaya çıkmak, görünmek, eğiliminde olmak* gibi bilgisel olasılık gösterme işlevinde olan eylemler yer almaktadır. Bilgisel aktarım eylemleri daha çok bilimsel söyleme özgü eylemlerdir ve akademik araştırma makalelerinde sıklıkla kullanılırlar. Olasılık gösteren eylemler ise çok sık olmamakla birlikte gazete makalelerinde yer almaktadır. Gazete makalelerinde bilimsel söylemde olduğu gibi kuralcı bir gelenekten söz edilemeyeceğinden, yazarlar eylem kullanırken çok daha özgürdür; bu açıdan da bilgisellik eylemlerinin kullanımı çok belirleyici bir rol oynamamaktadır.

18. ...çıkan son veriler, geçen yılın son çeyreğinde ekonomisi en fazla küçülen ikinci ülkenin Türkiye olduğunu *ortaya çıkardı*. (Erdal Sağlam, 04.2009, Hürriyet)

19. Ya da dışarıdan gelene öyle *görünüyor*. (Elif Şafak, 03. 2009, Zaman)

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

20. ...buna koşut olarak sinema sektörünün büyüdüğü *öne sürülüyor*. (Elif Şafak, 04. 2009, Zaman)

21. Bir başka niteliğinden daha *söz ediliyor*. (Oktay Ekşi, 12. 2008, Hürriyet)

22. Önümüzdeki aylarda ipleri pazara çıkacak" diyor, Kanal 7'nin parasal kaynağının bu örgüt olduğunu *öne sürüyordu*. (Oktay Ekşi, 09. 2008, Hürriyet)

23. Savcı, "yardım" gerekçesiyle toplanan 41 milyon 434 bin Euro'nun amaç dışı kullanıldığını yani bağışçıların "dolandırıldığını" *iddia etmiş*. (Emin Çölaşan 06. 2007, Hürriyet)

Bilgisellik sıfatları da yine kesin olmayan önermelerde kullanılır (*potansiyel, olası, varsayımsal vb.*) Bu tür sıfatlar akademik söylemde çok belirleyici bir rol oynarken gazete makalelerinin söylem belirleyicilerinden sayılmazlar ancak yine de yazarlar bu tür sıfatlar kullanarak bilgisel olasılık aktarımı yapmaktadırlar.

24. ...*olası* bir erken seçim ihtimaline karşı dikkatli olmayı gerektiriyor. (Erdal Sağlam, 03.2009, Hürriyet)

25. Bugün *öylesi* bir ilişki için dua edin. (Can Dündar, 02. 2009, Milliyet)

26. Skor tabelasından şunu okumak *mümkün*: En büyük seçmen sağduyusudur. (Oral Çalışlar, 03. 2009, Radikal)

Bilgisellik adları (*olasılık, kavram, önsezi vb.*) da gazete makalelerinde bilimsel makalelere oranla çok daha az kullanılmaktadırlar ve köşe yazısının söylem belirleyicilerinden değildir. Bütüncede karşılaşılan bilgisellik adlarından bazıları şöyledir:

27. Burada bir *olasılık* daha akla geliyor. Gerçeklerle yüzleşmekten, onları göğüslemekten kaçınmak amacıyla bir savunma mekanizması olarak bu tür yöntemlere başvurulabiliyor. (Sedat Ergin, 01. 2009, Milliyet)

28. Böyle bir veri elde olmadığına göre hepimiz olumsuzluklardan yola çıkarak *kestirimlerde, yorumlarda* bulunuyoruz. (Ali Sirmen, 04. 2009, Cumhuriyet)

29. Büyük *olasılıkla* uykuda! Horul horul, mışıl mışıl...(Emin Çölaşan, 06. 2007, Cumhuriyet)

30. Tünelden çıkış için ihtiyacımız olan *yaklaşım* bu... (Can Dündar, 02. 2009, Milliyet)

31. Oysa Erdoğan, bu *olguya* değinmekten kaçınıyor, tam tersine füzelerin bir bölümünün Hamas tarafından gönderilmemiş olması *ihtimalini* gündeme getiriyor.(Emin Çölaşan, 06. 2007, Hürriyet)

6. Nicel Veri İncelemesi

Aşağıdaki tabloda verilerin nitel olarak yorumlanması sonucu ortaya çıkan sonuçlar verilmektedir.

Tablo 1: Önlem Alma Yapısı Kullanım Sıklığı (n=20542)

	Önlem Alma Yapısı Kullanım Sıklığı	Her 1000 kelime için Önlem Alma Yapısı Kullanım Oranı
Bilgisellik Kipi	131	6.38
Belirteç ve Yakınlaştırıcılar	185	9.01
Bilgisellik Eylemleri	49	2.39
Bilgisellik Sıfatları	26	1.27
Bilgisellik Adları	31	1.51
Toplam	422	20.54

Tablo 1 den izlenebildiği gibi 20.542 sözcükten oluşan bütüncede en fazla karşılaşılan önlem alma yapısı belirteç ve yakınlaştırıcılardır. Özellikle, *yaklaşık*, *çoğunlukla*, *galiba* gibi yapılar sıklıkla kullanılmıştır. Her 1000 sözcükte yaklaşık 10 adet belirteç ya da yakınlaştırıcı kullanılmaktadır. İkinci sırada yine yazarın yargısını hafifleten, bu yargıya karşıt görüşlerin de varlığına işaret eden bilgisellik kipleri yer almaktadır. Türkçe gazete makale söylemi için belirteçler, yakınlaştırıcılar ve bilgisellik kipleri söylem belirleyicidir demek mümkündür. Bilgisellik kipleri bütüncede 131 adet sayılmıştır ve her 1000 sözcükten yaklaşık 7 tanesi bilgisellik kipi içeren sözcüklerdir. Bu yapıları bilgisellik eylemleri takip etmektedir. Gazete köşe yazıları için söylem belirleyici rolü üstlenmeseler de bütüncede yaklaşık her 1000 sözcükten 3 ünü bilgisellik eylemleri oluşturmaktadır. Bilgisellik sıfatları ve adları yazarlar tarafından pek tercih edilmemiştir. Özellikle bilgisellik sıfatları ile oldukça az karşılaşmıştır. Türkçe gazete makale söyleminde bilgisellik sıfatları söylem belirleyici olarak kabul edilemez.

7. Sonuç

Yukarıda da belirtildiği üzere, köşe yazarları önlem alma yapılarını çok sık kullanmamaktadır. Bu durum, yazarın ve okuyucunun sosyal konumunun çok iyi

ÖNLEM ALMA YAPILARININ GAZETE KÖŞE YAZILARINDAKİ İLETİŞİMSEL İŞLEVLERİ

belirlendiğini, yazarın bilgi veren konumunun açık bir şekilde belirtildiğini, okuyucunun ise tamamen bilgi alan konumda olduğunu göstermektedir. Yazarın kullandığı önlem alma yapıları ile okuyucunun verilen bilgiyi nasıl algıladığı çok iyi yönlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında, bilginin alıcıdan dinleyiciye giden süreçte herhangi bir algılanma sorunu ile karşılaşılması durumunda önlem alma yapıları ile giderildiği sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak, önlem alma yapıları yazarların okuyucuları ile arasındaki iletişimi korumak için başvurdukları bir stratejidir. Ayrıca bu yapıların iletişimin geri dönütünü sağlama amaçlı bir işleve sahip olduğu da bulgulanmıştır. Gazete makalelerinde yer alan önlem alma yapılarının işlevsel özellikleri, bilimsel makalelerde kullanılan önlem alma yapılarından farklılık göstermektedir. Bilimsel makalelerde asıl işlevleri; belirsizlik yaratarak ileri sürülen iddiaların sarıncı gücünü azaltarak, okuyucu tarafından kabul görmesini sağlamak iken, gazete söyleminde kavramsal kesinliği azaltmak ve okuyucunun az bilgiye sahip olduğu konu hakkında daha anlaşılır bir dil kullanma amaçlı kullanıldığı gözlemlenmiştir. Gazete makaleleri bilimsel makalelere göre çok daha geniş bir kitleye hitap ettiği için, bu yapılar ile okuyucu ve yazar arasındaki uzaklık en aza indirgenmiş olur ve bu yapılar yazarı okuyucuya ulaştırın söylemsel özellik görevi görür. Bu yapılar sayısında de yazar, konu ile ilgili iddialarını ve düşüncelerini okuyucuya daha etkili bir şekilde iletmış olur.

Kaynaklar

- BHATIA, V. K., (1993), *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*: Longman, UK.
- BENDAREK, M.(2006), *Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus*: Continuum International Publishing Group.
- BROWN, P. ve S. LEVINSON (1987), *Politeness: Some Universals in Language Usage*: Cambridge, CUP.
- COHEN, A. (1999), "Generics, Frequency Adverbs and Probability", **Linguistics and Philosophy**, 22: 221-253.
- CROMPTON, P. (1997), "Hedging in Academic Writing: Some Theoretical Problems", **English For Specific Purposes**, IV, 16: 271-287.
- CRISMORE, A ve FARNSWORTH, R. (1990), "Metadiscourse in Popular and Professional Science Discourse", W.NASH (ed.). *The writing scholar*: Sage Publications,118-136.
- CRYSTAL, D., (1997), *The Cambridge Encyclopedia of Language*, Cambridge: Cambridge University Pres.
- DAFOUZ-MILNE, E. (2008), "The Pragmatic Role of Textual and Interpersonal Metadiscourse Markers in the Construction and Attainment Of Persuasion: A Cross-Linguistic Study of Newspaper Discourse", **Journal of Pragmatics**, 40: 95-113.

- DARIAN, S. (1982), "The Role of Definitions in Scientific and Technical Writing: Forms, Functions and Properties", A. Hodet, L. Lundquist, H. Picht ve J. Qvistgaard (ed.), *Proceedings of the 3rd Symposium on LSP*: Copenhagen, The LSP Centre.
- DELAHAYE (ed.), *Beads or Bracelet: How Do We Approach LSP*, Leuven: Oxford University Press: 172-180.
- FRASER, B., (1996), *Pragmatic Markers*, Boston.
- HYLAND, K. (1996), "Writing without Conviction? Hedging in Research Science Articles", *Applied Linguistics*. XVII, 4: OUP.
- KERSLAKE, C. (1996), "The semantics of possibility in Turkish", *Current Issues In Turkish Linguistics*, 84-104, Hitit Yayınevi
- LAKOFF, G. (1972), "Analysis of a Native Speaker Cloze Test", *Language Testing*, II, 3: 130-146.
- QUIRK et. al (1987), *A Comprehensive Grammar of The English Language*: Longman
- SALAGER-MEYER, F. (1994), "Hedges and Textual Communicative Function in Medical English Written Discourse", *English for specific purposes*, II, 13: 149-170.
- VARTTALA, T. (1999), "Remarks on the Communicative Functions of Hedging in Popular Scientific and Research Articles on Medicine", *English For Specific Purposes*, II, 18: 177-200.
- ZHANG, Q. (1998), "Fuzziness – Vagueness – Generality – Ambiguity", *Journal of Pragmatics*, 29: 13-31.
- ZUCK, J G., ve ZUCK L. V. (1985), "Hedging in Newswriting" içinde A. M. CORNU, J. VANPARIJS, ve M.